
Nederlandse Taalunie

Voorzetten 2

W. Haeseryn

Terminologie

Wolters-Noordhoff Groningen

Wolters Leuven

W. HAESERYN

Terminologie

NEDERLANDSE TAALUNIE VOORZETTEN 2

Wolters-Noordhoff Groningen Wolters Leuven

0 1 2 3 4 5 89 88 87 86 85

Copyright © 1985 Wolters-Noordhoff bv Groningen, The Netherlands

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN 90 01 36520 5

- 1 W. Haeseryn & J. de Rooij *Grammatica*
- 2 W. Haeseryn *Terminologie*
- 3 J. de Rooij & W. Haeseryn *Spelling en spellingregeling – wettelijke en bestuurlijke aspecten*
- 4 J. de Rooij *Spelling en spellingregeling – inhoudelijke aspecten*
- 5 F. Montens & A. G. Sciarone *Nederlands bij buitenlanders*

Inhoud

- 1 Inleiding—5
- 2 Initiatieven van overheidswege—6
 - 2.1 België—6
 - 2.1.1 *Juridische terminologie—Bestuurstaal*—6
 - 2.1.2 *Onderwijs*—8
 - 2.1.3 *Overige terreinen—Algemeen*—9
 - 2.2 Nederland—10
 - 2.2.1 *Algemeen*—10
 - 2.2.2 *Techniek*—11
 - 2.3 Benelux—12
- 3 Internationaal—13
 - 3.1 Europese Gemeenschappen—14
 - 3.2 International Organization for Standardization (ISO)—14
- 4 Perspectieven—15
- Geraadpleegde literatuur—19

I Inleiding

5

Blijkens artikel 4, lid c van het Taalunieverdrag hebben de Hoge Verdragsluitende Partijen besloten tot 'het gemeenschappelijk bepalen van een gelijke terminologie ten behoeve van wetgeving en officiële publikaties'. In verband daarmee drukken ze het voornemen uit 'de instelling van databanken op het gebied van de terminologie en het opstellen van woordenlijsten (te) bevorderen' (art. 5, lid e).

De twee in art. 4c genoemde terreinen zijn principieel van elkaar te onderscheiden.

Het eerste omvat wat men globaal zou kunnen aanduiden als juridische en ambtelijke terminologie. Het streven naar een gelijke terminologie is hier in belangrijke mate aan beperkingen onderhevig omdat de wetgeving vaak grote verschillen vertoont tussen Nederland en België en er zich in de loop der tijden vaak heel andere instellingen ontwikkeld hebben in de beide landen. De in Nederland geldende vakterminologie dekt dan ook vaak een andere inhoud dan de Belgische. Juridische termen, maar ook allerlei benamingen van instellingen, functies, titels, etc. zijn wettelijk vastgelegd. Zo is een *licentiaat* (lic.) geen *doctorandus* (drs.) en een *schepen* geen *wethouder*, ook al komen de beide academische graden resp. de beide functies misschien nagenoeg overeen. Slechts sporadisch kan een bepaalde benaming zonder bezwaar door een andere vervangen worden. Sinds het aantreden van de laatste Belgische regering wordt bijvoorbeeld de term *Ministerie van Onderwijs* gebruikt i.p.v. *Ministerie van Nationale Opvoeding* (vroeger: Ministerie van Openbaar Onderwijs).

Er wordt dan ook vaak op gewezen dat volledige eenheid van terminologie niet mogelijk (en niet gewenst) is (vgl. Thys 1956:28; *Lijst van Benamingen* 1961: 3; *Sociaalrechtelijk Woordenboek* 1977:15; Vanhooff 1980:162).

Men kan het probleem ook omgekeerd bekijken. Eenmaking van terminologie wordt dan een 'point rare et délicat [...] délicat, parce que dans la législation la terminologie se rapporte souvent à des institutions et des coutumes qui ne sont pas du tout identiques dans les deux pays, une modification de la terminologie pouvant introduire un changement des institutions elles-mêmes' (Willemyns 1984:89-90).

Het tweede terrein betreft de terminologie in officiële publikaties. Dit terrein kan heel ruim geïnterpreteerd worden. In principe kunnen we hier te maken hebben met de terminologie uit alle denkbare vakgebieden in wetenschap en techniek.

Begripsvorming en bepaling van terminologie geschiedt op die gebieden in belangrijke mate internationaal.

6

In deze notitie wordt in de eerste plaats een beknopt overzicht gegeven van de voornaamste initiatieven van (semi-)overheidswege op nationaal, intergouvernementeel en internationaal vlak. Daarbij ligt de klemtoon op die gebieden waar de doorsnee-burger het meest mee te maken kan krijgen: juridische, ambtelijke en technische terminologie.

Hiervan uitgaand wordt vervolgens gekeken naar mogelijke perspectieven in het kader van de Taalunie.

2

Initiatieven van overheidswege

2.1 België

Overheidsinitiatieven (c.q. door de overheid ondersteunde activiteiten) op het gebied van terminologie (m.n. in de administratie) en op het gebied van de taalzorg in het algemeen, moeten gezien worden tegen de achtergrond van de typisch Belgische tweetalige situatie. Dergelijke activiteiten hebben nl. als doel de taal van de overheid te verbeteren en aldus de Nederlandse ambtelijke taal op een gelijkwaardig peil met de Franse te brengen (Enc. Vla. Bew., p. 1550), waarbij men kennelijk aanneemt dat dat Franse taalgebruik goed is en navolging verdient.

Soms wordt expliciet het streven naar eenheid met de terminologie in Nederland uitgesproken, wat aansluit bij een algemenere tendens in de taalzorg en taalzuivering in Vlaanderen om zich zoveel mogelijk naar het Noorden te richten.

2.1.1 *Juridische terminologie – Bestuurstaal*

Op juridisch en bestuurlijk vlak zijn vier officiële terminologiecommissies te noemen.

- A De *Commissie van Koloniën* (1937), met als taak Nederlandse teksten van decreten en reglementen op te stellen. Voortvloeiend uit deze werkzaamheden werden woordenlijsten vervaardigd ten behoeve van de ambtenaren van het Ministerie van Koloniën.

Deze commissie bestaat om voor de hand liggende redenen niet meer.

- B De *Commissie belast met de voorbereiding van de Nederlandse tekst van de Grondwet, de Wetboeken en de voornaamste wetten en besluiten*. De

oorspronkelijk in 1923 opgerichte commissie had aanvankelijk de opdracht een officiële Nederlandse vertaling te maken. Na de tweede wereldoorlog werd in 1954 een vernieuwde commissie opgericht, die een nieuwe Nederlandse tekst bezorgde van o.m. het Burgerlijk Wetboek, het Strafwetboek, het Wetboek van Strafvordering, het Boswetboek en de Jachtwet, alsook een nieuwe Nederlandse tekst van de Grondwet (aanvaard in 1959). Belangrijk is dat het hier niet meer gaat om vertalingen maar om rechtsgeldige Nederlandse teksten.

Deze commissie is nog steeds werkzaam. Ze heeft o.m. de Nederlandse tekst van het Wetboek van Koophandel en het Wetboek der Successierechten voorbereid. (Zie ook verderop.)

Er wordt telkens zoveel mogelijk rekening gehouden met de terminologie van de wetten en besluiten in Nederland (Van Dievoet 1980:39).

- c Bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken bestaan twee commissies.
- 1 Als opvolger van de in 1930 ingestelde Permanente Commissie tot Bevordering van de Eenheid en Vastheid in de Nederlandse Bestuurstaal in België, die vier brochures met de door de regering goedgekeurde en aanbevolen benamingen uitgaf,* werd in 1948 een *Terminologische Commissie* opgericht. Deze nam het standpunt in dat de administratieve taal zoveel mogelijk bij die van de 'Rijksnederlandse' moest aansluiten.
 - 2 De *Centrale Commissie voor de Nederlandse Rechtstaal en Bestuurstaal in België* (1954). De taak van deze commissie is o.m. 'eenheid en vastheid in de Nederlandse rechtstaal tot stand te brengen en het gebruik van deze eenvormige terminologie bevorderen'.

Beide commissies zijn nog actief. De Terminologische Commissie houdt zich o.a. bezig met benamingen van ambtenaren e.d., de activiteiten van de Centrale Commissie houden meer verband met het werkteerrein van de Raad van State. Sinds 1961 bestaat er een officiële Frans-Nederlandse *Lijst van benamingen van ambtenaren en personen bij de openbare besturen in dienst of bekend*. Deze door de Terminologische Commissie voorbereide maar door de Centrale Commissie uitgegeven lijst is wat de benamingen van personen betreft bedoeld als vervanging van daarvoor bestaande lijsten.

In samenwerking met de zgn. wetboekencommissie bij het Ministerie van Justitie heeft de Centrale Commissie o.m. de Nederlandse tekst van het Kieswetboek en de kieswetten en

* 1 benamingen, titulatuur en beleefdheidsformules (1932); 2 diensten en commissies (1933); 3 spoorwegen en openbare instellingen (1934); 4 eretekens + aanvullingen bij de vorige brochures (1936).

van de Gemeentewet en de Provinciewet voorbereid.

Het is van belang erop te wijzen dat de genoemde commissies een adviserende functie hebben. Zeker de bij wet vastgelegde titels en benamingen kunnen immers alleen bij een herziening of wijziging van een wet eventueel (al dan niet op basis van de gedane voorstellen) veranderd worden.

Wetten, besluiten, voorschriften, regelingen e.d. moeten zo helder mogelijk geformuleerd zijn om misverstanden en twijfel te voorkomen. Het komt de duidelijkheid en ondubbelzinnigheid ten goede als bij het opstellen van wetten enz. bepaalde regels gehanteerd worden qua indeling, vormgeving, formulering en een uniforme terminologie. Deze regels behoren tot het terrein van de wetgevingstechniek.

In België is sinds 1982 een nieuwe *Handleiding bij de wetgevingstechniek* in gebruik, die een bewerking en aanvulling van een publikatie uit 1960 is. Deze handleiding bevat ook regels betreffende terminologie. Jammer genoeg blijkt de Handleiding een (slechte) vertaling uit het Frans te zijn (Penninckx 1982:I, 871), waarbij blijkbaar ook niet de moeite genomen is te rade te gaan bij de Nederlandse wetgevingstechniek. In een bespreking van de handleiding geeft Penninckx (I, 874-875) als voorbeeld het onderscheid tussen (een wet, verordening, enz.) *opheffen* (ex nunc) en *intrekken* (ex tunc; een wet, enz. wordt geacht nooit van kracht te zijn geweest). Op die manier ontstaat er een kunstmatig verschil tussen het taalgebruik in de Belgische wetgeving enerzijds en dat in Nederland en bij de Europese Gemeenschappen anderzijds. Daar wordt *intrekken* gebruikt om aan te geven dat een wet, enz. niet langer van kracht is (ex nunc).

2.1.2 *Onderwijs*

- A In 1936 gaf het toenmalige Ministerie van Openbaar Onderwijs ten behoeve van het grammatica-onderwijs een brochure uit om de terminologie van het moedertaalonderwijs en dat van de klassieke talen met elkaar in overeenstemming te brengen (*Unification de la Terminologie Grammaticale – Eenmaking van de Spraakkundige Terminologie*).

Als een vernieuwde uitgave daarvan kan beschouwd worden de in 1949 verschenen *Codex van de spraakkundige terminologie – Proeve van coördinatie*, die sindsdien in het onderwijs gebruikt wordt.

- B Op initiatief van de Vlaamse Leraarsbond omo kwamen diverse woordenlijsten tot stand, o.m. de *Woordenlijst van de Nederlandsche Handelstaal* (1937). Deze lijsten werden aangenomen

door de Interprovinciale Commissie voor de eenheid van de terminologie in het technisch onderwijs (1938).

In deze lijsten werd uitdrukkelijk de Noordnederlandse vaktaal als voorbeeld genomen.

2.1.3 Overige terreinen – Algemeen

A Bij KB van 26.03.71 (BS 16.12.71) werd met terugwerkende kracht op 01.03.70 de Raad voor Taaladvies opgericht, thans ressorterend onder het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze Raad telt onder haar leden ook één lid van elk van de hierboven in 2.1.1.C genoemde commissies (art. 3).

De Raad voor Taaladvies heeft als opdracht 'de nederlandsstalige gemeenschap van advies te dienen in zaken die verband houden met de bevordering van de kennis en het goed gebruik van de Nederlandse taal' (art. 2). Ze behandelt o.m. vragen m.b.t. grammatica en woordgebruik.

In een decreet van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap van 12.03.75 wordt uitdrukkelijk bepaald dat tot het takenpakket ook het vaststellen van de ambtelijke terminologie behoort (art. 2, par. 2). Dit decreet bepaalt verder in art. 8: 'De door de Raad vastgestelde ambtelijke terminologie kan door de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap bindend worden verklaard voor de diensten en instellingen die rechtstreeks of onrechtstreeks onder de overheid ressorteren' (cursivering van ons). Het is evenwel niet duidelijk of op dit terrein concreet resultaten geboekt zijn.

Op het gebied van de niet-ambtelijke taal kunnen in de ruime zin tot terminologische kwesties ook vragen gerekend worden over vrouwelijke vormen voor beroepsaanduidingen van tot voor kort uitsluitend of vooral mannelijke beroepen en vragen naar afleidingen van geografische namen.

OPMERKING 1 In deze twee gevallen gaat het om morfologische procédés, die derhalve tot het terrein van de grammatica behoren. Zeker op het gebied van de spraakkunst is het niet wenselijk dat iets bepaald of vastgelegd wordt, al wekt de verdragstekst die suggestie. In de notitie *Spelling en spellingregeling. Wettelijke en bestuurlijke aspecten* (J. de Rooij en W. Haeseryn) en in *Grammatica* (W. Haeseryn en J. de Rooij) wordt daar nader op ingegaan. Wat de twee zojuist aangehaalde voorbeelden betreft kunnen alleen verschillende mogelijkheden beschreven worden en kan hooguit een bepaalde keuze geadviseerd worden.

Zowel particulieren als instellingen (officiële instanties of privé-instellingen) kunnen de Raad voor Taaladvies om advies ver-

zoeken. Vaak worden adviezen gepubliceerd in *Taalbeheersing in de administratie* (zie hierna).

- B Semi-officieel zou men het tijdschrift *Taalbeheersing in de administratie* kunnen noemen, dat sinds 1962 verschijnt. Deze losbladige publikatie wordt uitgegeven bij de Uitgeverij voor de Gemeenteadministratie (UGA, Kortrijk-Heule) en kent een ruime verspreiding in ambtelijke kringen en daarbuiten.

Het tijdschrift bevat de volgende rubrieken: I Algemeen; II Termen en wendingen; III Proeve van tekstverbetering; IV Documentatie; V Varia; VI Adviezen van de Raad voor Taaladvies. Daarnaast bestaat er een tot en met 1982 bijgewerkte Gids die behalve een uitgebreid register ook een aantal woordenlijsten betreffende verschillende vakgebieden bevat. We noemen hier bij wijze van voorbeeld: onderwijsterminologie, parlementaire terminologie, postterminologie, verkiezingsterminologie, ziekteverzekering.

- C De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) stelde een Nederlands-Franse beroepenlijst samen (*Systematische Classificatie en Alfabetische Lijst van de Beroepen*, Brussel, s.d.).

2.2 Nederland

De situatie op taalgebied in Nederland verschilt grondig van die in België. Overheidsinitiatieven zoals beschreven in paragraaf 2.1 ontbreken dan ook nagenoeg. Wel zijn er een paar woordenlijsten verschenen. Verder heeft de overheid steun verleend aan terminologische initiatieven.

2.2.1 Algemeen

- A Als terminologische publikaties zijn te noemen:
- *Beroepeninventarisatie*, Staatsuitgeverij, Den Haag, s.d.
 - *Algemene regels voor de naamgeving*, Codificatiebureau Materieel voor de Krijgsmacht, Den Haag, 1957.
 - *Nederlands handboek over het Nato-codificatiesysteem. Alfabetische naamlijst 17-H6-7*, Codificatiebureau [...], Den Haag, 1964 (met aanvulling 1965).
 - *Vaktermen op het gebied van het maatschappelijk werk en aanverwante sociale arbeid in de Nederlandse, Engelse, Duitse en Franse taal*, Den Haag, Ministerie van Maatschappelijk werk, 1962.
- B In 1980 werd een *Lijst van Landennamen* uitgegeven, samengesteld door de Commissie voor de Spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen (CBAN). Het is een eerste deelrapport van de commissie, waarover ook met Belgische deskundigen overeenstemming bereikt is (Lijst, p. 3).

Het spellingsaspect van dit rapport kan gezien worden in het kader van de spellingwet van 1947, waarover meer in de notitie *Spelling en spellingregeling. Wettelijke en bestuurlijke aspecten* (J. de Rooij en W. Haeseryn).

De benaming van de commissie suggereert dat alleen spelling tot haar opdracht behoort. Blijkens de taakomschrijving is het echter ook de bedoeling 'richtlijnen voor te stellen voor het gebruik [...] en een inventaris op te maken van algemeen gebruikelijke Nederlandse vormen van buitenlandse aardrijkskundige namen [...]' (cursivering van ons). Hieruit valt te concluderen dat ook een keuze gemaakt moet worden uit de verschillende bestaande mogelijkheden (bijv. exoniemen of niet?). Om de bruikbaarheid van de lijst te vergroten heeft de commissie verder op eigen initiatief ook voorstellen gedaan betreffende afleidingen (adjectief/inwonersnaam) van de behandelde geografische namen. Hiermee wordt echter het terrein van de grammatica betreden. Voor deze afgeleide vormen geldt dan ook wat in opmerking 1 gezegd is.

De Lijst bevat alleen aanbevelingen. Publikatie ervan was alleen bedoeld om de adviezen ingang te doen vinden. Om diverse redenen kan er (nog) geen sprake zijn van een voorschrift of een wettelijke regeling (vgl. Lijst, p. 3).

2.2.2 *Techniek*

Voor de Nederlandse technische vaktaal werd belangrijk terminologisch werk verricht door de Centrale Taalcommissie voor de Techniek (CTT), die in 1940 opgericht werd door het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en waarin o.m. ook het Ministerie van OKW vertegenwoordigd was.

De verschillende groeps- en werkcommissies binnen de CTT stelden in totaal 46 normbladen (vakwoordenlijsten) en een lijst Algemene Woorden samen. In 1958 werd ten slotte met steun van het Ministerie van OKW en van het Belgische Ministerie van Openbaar Onderwijs een verzamelwoordenboek *Technische Woorden* uitgegeven door de Hoofdcommissie voor de Normalisatie in Nederland (HCNN), de voorloper van het Nederlands Normalisatie-Instituut. Door de erkenning van de CTT als een buitengewone normcommissie in de schoot van de HCNN kregen de lijsten met de voorgestelde terminologie de kracht van een norm, waarvan de navolging in de betrokken vakgebieden aanbevolen werd (Veering 1966:166).

De bedoeling van de CTT was taalzuivering. Men wilde de moedertaal beschermen tegen barbarismen (*Techn. W.*, p. xiv). Bij het tot stand komen van het werk werd ook overleg

gepleegd met de Vlaamse Ingenieursvereniging en met de Belgische Gemengde Commissie voor de Technische Taal van 1953 (*Techn. W.*, p. xii).

2.3 Benelux

In Benelux-verband werd in 1952 als onderdeel van de Commissie voor Sociale Vraagstukken van de Nederlands-Belgisch-Luxemburgse Douane-Unie de Subcommissie voor Eenmaking van de Terminologie inzake Sociaal Recht geïnstalleerd. Deze Belgisch-Nederlandse subcommissie had tot taak 'het opstellen van een vergelijkende staat van termen, welke eigen zijn aan de Nederlandse en Belgische sociale wetgeving, en het onderzoek naar het eenvormig maken van de technische en juridische termen eigen aan deze wetgeving'.

In 1958 bracht de Subcommissie de eerste druk van het *Sociaalrechtelijk Woordenboek* (verder: *srw*) tot stand (2e uitgave 1963).

Een nieuwe subcommissie, ditmaal ressorterend onder de in 1965 ingestelde Centrale Commissie voor het Rechtsterminologisch Woordenboek, bereidde een nieuwe druk voor die verruimd moest worden tot een aantal verwante terreinen zoals volksgezondheid en maatschappelijk werk. Deze werkzaamheden resulteerden in 1977 in de door het Secretariaat-Generaal van de Benelux Economische Unie uitgegeven 3e, herziene en aangevulde versie van het *srw*.

Het *srw* behandelt de terminologie op het gebied van het sociaal recht in ruime zin (*srw*, p. 12). Hierbij kunnen drie categorieën onderscheiden worden: arbeidsrecht, sociale voorzieningen (sociale zekerheid, maar ook o.m. sociale bijstand, bezitsvorming en maatschappelijk werk) en volksgezondheid. Verder bevat het ook een aantal algemene rechtstermen, enkele andere technische termen, alsmede een aantal termen uit andere wetenschappen en uit de algemene taal. Bovendien werden de namen van uitvoerende instanties opgenomen. De behandelde termen hebben betrekking op de nationale wetten en op de internationale regelingen en uitvoeringsbesluiten waarvoor in beide landen een zelfde Nederlandse tekst geldt (Benelux, bilaterale verdragen, EEG en EGKS) tot 1 januari 1975.

De subcommissie heeft bij de 'poging tot eenmaking' (*srw*, p. 15-16) van de behandelde termen gestreefd naar een duidelijke en ondubbelzinnige sociale-wetstaal. De in het *srw* gegeven en verklaarde termen zijn te beschouwen als voorstellen.

In België is de terminologie van het *srw* bij decreet ver-

plicht gesteld voor alle teksten die opgesteld of voorbereid worden in de diensten en instellingen die rechtstreeks of onrechtstreeks onder de overheid ressorteren (Decreet tot verbetering van de sociaalrechtelijke terminologie in de overheidsdiensten, van 25.09.75 (BS 22.10.75), uitgaand van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap).

De werkzaamheden van de subcommissie zijn opgeschort tot een nieuwe uitgave van het SRW voorbereid moet worden.

OPMERKING 2 Gegevens m.b.t. het gebruik van de terminologie bij de Nederlandse overheid ontbreken. Wat de concrete uitvoering van het decreet in België betreft ontbreken eveneens gegevens. Wordt bijv. echt overal *ziekenfonds* i.p.v. *mutualiteit* of *werkloosheidsuitkering* i.p.v. *werkloosheidsvergoeding* gebruikt? Zie hierover verder paragraaf 4 van deze notitie.

OPMERKING 3 De in het SRW genoemde uitvoerende instanties zijn opgenomen onder hun wettelijke benaming, ook als de subcommissie een andere benaming voorgesteld heeft. Dat is m.n. het geval voor een aantal Belgische instellingen. Men kan zich afvragen of het decreet van 25.09.75 de nieuw aanbevolen benamingen (bijv. *Orde van Artsen* i.p.v. *Orde der Geneesheren*; *Rijksdienst voor Sociale Zekerheid* i.p.v. *Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid*) niet bij voorbaat kansloos gemaakt heeft, tenzij deze in een volgende uitgave alsnog als eerste of als enige vorm opgenomen worden.

3 Internationaal

Het is ondoenlijk om een overzicht te geven van terminologische activiteiten op internationaal vlak. Bij wijze van voorbeeld noemen we hier alleen internationale organisaties als de International Association of Terminology/Association Internationale de Terminologie (Termia) en het International Information Centre for Terminology/Centre International d'Information pour la Terminologie (Infoterm), dat internationale terminologische activiteiten coördineert. Verder vermelden we ook de 'Banque de terminologie du gouvernement canadien', waarover meer in paragraaf 4.

Van meer belang lijkt het, aandacht te besteden aan internationale samenwerking waar de Nederlandse en de Belgische overheid direct of indirect bij betrokken zijn, t.w. de Europese Gemeenschappen en de ISO. Gelet op artikel 4, lid f, van het Taalunieverdrag, dat uitdrukkelijk spreekt van een gemeenschappelijk beleid in EG-verband, ligt het voor de hand vooral hierop de nadruk te leggen.

3.1 Europese Gemeenschappen

14

Verskillende instellingen van de EG beschikken over terminologiebureaus: de Europese Commissie (Luxemburg en Brussel), het Europese Parlement (Luxemburg) en de Raad (Brussel). Deze terminologische diensten zijn verenigd in de Groupe interinstitutionnel de terminologie et documentation (GIIT). De bureaus geven meertalige woordenlijsten, glossaria en terminologieën uit op allerlei gebied. Enkele voorbeelden van terminologielijsten van het terminologiebureau van het Europese Parlement zijn *Terminologie de la sécurité sociale* (1974), *Terminologie juridique des Communautés* (1976), *Terminologie de la gestion des déchets* (1984). Hetzelfde bureau publiceert verder één keer per jaar 'Terminologische Mededelingen', waarin o.m. vergelijkende woordenlijsten gegeven worden (in nr. 26/1984 uitgaande van de begrippen *chômage* en *engineer*) en verslag gedaan wordt van terminologisch onderzoek (in nr. 26/1984 combinaties met het adjectief *légal*). Als dat noodzakelijk blijkt wordt bij de Nederlandstalige equivalenten onderscheid gemaakt tussen de termen in België en die in Nederland. Dit in verband met de in paragraaf 1 signaleerde problematiek.

In 1973 werd begonnen met de uitbouw van een bank voor terminologische gegevens, Eurodicautom, waarvoor de genoemde terminologie-afdelingen materiaal leveren. Eén van de doelstellingen van de databank is 'bij te dragen tot het harmoniseren van terminologie en woordgebruik bij de communautaire instellingen' (Eurodicautom 1982:27). Sinds 1980 is het mogelijk een aansluiting te krijgen op de terminologiebank. Tot nog toe hebben ca. 90 instellingen en particulieren van die mogelijkheid gebruik gemaakt.

Eurodicautom zoekt voortdurend samenwerking met diverse nationale en internationale instellingen en diensten, o.m. via het International Network for Terminology (TermNet) – opgezet door Infoterm –, om gegevens uit te wisselen en het systeem tot een groot meertalig informatie-instrument te laten uitgroeien.

3.2 International Organization for Standardization (ISO)

Standaardisatie of normalisatie van technische en wetenschappelijke begrippen en symbolen gebeurt in het kader van de ISO, waarbij de nationale normalisatie-instituten aangesloten zijn, voor Nederland en België respectievelijk het Nederlands Normalisatie-Instituut (NNI) en het Belgisch Instituut voor Normalisatie (BIN/IBN).

Als poging om te komen tot internationalisering van de technische terminologie moet de terminologiecommissie van de ISO genoemd worden (ISO/TC 37, Terminology (Principles and Coordination)), die voorstellen geformuleerd heeft voor de normalisatie van begripsvorming en naamgeving. Die voorstellen werden voorgelegd aan de nationale normalisatie-instituten. In Nederland werd een speciale commissie (Commissie 96, Terminologie) opgericht.

Behalve technische normen worden ook normen met benamingen (terminologische normen) gepubliceerd. Hierbij moet erop gewezen worden dat gepubliceerde normen alleen maar aanbevolen kunnen worden, niet voorgeschreven. Het betreft hier nl. geen staatsinstelling, maar wel een organisatie waaraan de nationale overheid deelneemt en waaraan ze subsidie verleent (Veering 1966:169).

4 Perspectieven

Na het overzicht van de voornaamste bestaande resultaten en initiatieven in de voorgaande paragrafen, blijft de vraag over welke activiteiten op terminologisch gebied in de toekomst ondernomen zouden kunnen worden. Op diverse punten kan op de ingeslagen weg voortgegaan worden, maar daarnaast lijkt er ook ruimte te zijn voor nieuwe initiatieven.

A *Voortzetting van de werkzaamheden van de Belgische commissies*

Er is al heel wat verwezenlijkt waardoor het peil van het Nederlands in de wetgeving verbeterd is. Toch wijst de huidige voorzitter van de zgn. wetboekencommissie, prof. G. van Dievoet, erop dat nog veel werk gedaan moet worden. Veel wetten en besluiten van na 1898 – het moment vanaf wanneer wetten en besluiten in de beide landstalen werden uitgevaardigd – zijn zowel in taalkundig als in juridisch opzicht voor verbetering vatbaar. Hij acht het hoogst wenselijk dat naar een eenvormige rechtsterminologie gestreefd wordt (Van Dievoet 1980:40).

Een veel voorkomend euvel in juridisch taalgebruik in België is de letterlijke vertaling uit het Frans. Voorbeelden daarvan geeft Penninckx (1982; vergelijk ook met Van Haver 1980:49-50). Hij suggereert dat in het herzien van de Handleiding voor de wetgevingstechniek misschien een taak weggelegd is voor één van de bestaande commissies die zich met taal bezighouden. Soortgelijke problemen worden ook gesignaleerd m.b.t. het woordgebruik in notaristaal (notarisakten e.d. zijn bij uitstek juridische stukken waar de doorsnee-burger mee in

contact komt). Taalwetten of andere overheidsinitiatieven die de kwaliteit van het taalgebruik op dit terrein regelen, ontbreken. Overheidsinitiatieven (bijv. taalcommissies; verhoogde taalaandacht bij de opleiding tot notaris) kunnen nochtans nuttig zijn omdat bijv. individuele initiatieven tot het ontwerpen van nieuwe notariële akten weinig kans maken bij gebrek aan gezag (Maes 1982:31; 1983:184).

Het ligt voor de hand dat in de traditie van de verschillende taalcommissies verder aansluiting gezocht wordt bij de Noordnederlandse rechtsterminologie. Ook contacten en samenwerking met de terminologische afdelingen bij de Europese Gemeenschappen kunnen wellicht bijdragen tot eenheid.

B *Evaluatie van bestaande lijsten*

Er kan worden nagegaan of de bestaande terminologielijsten nog bruikbaar zijn, of ze eventueel niet aangevuld of aangepast moeten worden. Het kan ook interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre de officieel aanvaarde termen ingang gevonden hebben (zie opmerking 2).

AARDRIJKSKUNDIGE TERMINOLOGIE Onder auspiciën van de Nederlandse Taalunie hebben het Informatie- en Documentatiecentrum voor de Geografie van Nederland (IDG) en de (Vlaamse) Vereniging Leraars Aardrijkskunde (VLA) een aantal schoolboeken voor het voortgezet/secundair onderwijs op terminologie onderzocht. Het eindverslag van de voorlopige inventarisatie van de termen verscheen in 1983 onder de titel *Aardrijkskundige Termen in Nederland en Vlaanderen*. Het onderzoek gaf de volgende uitkomsten te zien: *a* sommige termen komen niet voor in Vlaamse schoolboeken, andere niet in Nederlandse; *b* soms worden verschillende termen gebruikt voor hetzelfde begrip (bijv. *actieve bevolking* (naar – hoe kan het ook anders – het Franse *population active*) in een aantal Vlaamse boeken tegenover *beroepsbevolking* in Nederlandse boeken); *c* soms wordt weliswaar eenzelfde term gebruikt, maar dekt die een andere inhoud (bijv. *verstedelijking*). Het spreekt vanzelf dat bij deze derde categorie het gevaar voor communicatiestoornis groot wordt.

In een bespreking van de genoemde inventaris, waaraan wij de hier gebruikte voorbeelden ontleend hebben, wijst Van Hauwermeiren (1984:168 e.v.) erop dat het rapport kan bijdragen tot het bevorderen van taaleenheid door voor categorie *a* te onderzoeken of een bepaalde term zonder bezwaar in het hele taalgebied te gebruiken is – hierbij zou dan bekeken moeten worden in hoeverre de term niet typisch situatiegebonden (bijv. i.v.m. de Nederlandse waterhuishouding termen als *hoogheemraadschap*, *bandijk*, *uiterwaard*) of bestuursgebonden (bijv.

termen als *arrondissement*) is; vergelijk wat hieromtrent in de inleiding van deze notitie gezegd is – en door wat categorie *b* betreft een keuze te maken. Hij pleit er verder voor dat aardrijkskundigen én taalkundigen bij de poging tot integratie betrokken zouden worden.

- **SPRAAKKUNDIGE TERMINOLOGIE** Wat België betreft zou hier nagegaan kunnen worden welke invloed de grammaticale Codex van 1949 gehad heeft. Verder zou naar het voorbeeld van wat bij de aardrijkskundige terminologie gebeurd is, een inventarisatie gemaakt kunnen worden van de in het onderwijs in Nederland en in België gangbare grammaticale terminologie. Zo'n inventarisatie zou in eerste instantie uitgevoerd kunnen worden door het onderwijsveld zelf. Aan de hand van de inventarisatie kan dan nagegaan worden of en, zo ja, hoeveel verschillen er bestaan. Het lijkt erop dat ten minste de term 'gezegde' verschillend gebruikt wordt. In België wordt die doorgaans gebruikt voor 'naamwoordelijk deel' (van een naamwoordelijk gezegde, te onderscheiden van het werkwoordelijk deel daarvan), in Nederland wordt de term, evenals het synoniem 'predikaat' als overkoepelende term gebruikt voor 'werkwoordelijk gezegde' en 'naamwoordelijk gezegde'. Ten slotte zal nagedacht moeten worden over de vraag of overeenstemming in dezen wenselijk en noodzakelijk is.
- **LIJST GEOGRAFISCHE NAMEN** In de inleiding van de *Lijst van Landennamen* wordt erop gewezen dat de lijst aan een periodieke herziening onderworpen dient te worden (p. 9-10). Verder zou gedacht kunnen worden aan uitbreiding van zo'n lijst met andere namen. Als mogelijk uitgangspunt om te komen tot een gezaghebbende lijst van geografische namen en afleidingen, daarbij kan gedacht worden aan de lijst in de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS 1984:1209 e.v.).
- **TECHNISCHE WOORDEN** Zijn alle in de CTT-lijst aanbevolen woorden nog bruikbaar? Zijn bepaalde woordvormingstypes uit taalkundig oogpunt echt wel af te keuren (bijv. het type *luchtgekoeld* of afleidingen op *-matig* en *-name*)? (Zie *Technische Woorden*, p. xx en xxiii.)

In de inleiding van de CTT-lijst (o.m. p. ix) wordt de wens uitgesproken dat de CTT op de ingeslagen weg voort zal gaan. Ook moet datgene wat nu vastgelegd is aan de praktijk getoetst worden. Veering (1966:177 e.v.) pleit er sterk voor dat de CTT zou herleven. Daarbij zal zowel steun van de Nederlandse als van de Belgische overheid nodig zijn (organisatorisch en financieel). De werkzaamheden zouden sterk moeten aanleunen bij de normalisatie-instituten, omdat terminologische kwesties nauw samenhangen met andere normalisatievraagstukken.

- JURIDISCHE TERMINOLOGIE Zie over de terminologie van het SRW opmerking 2 en 3. Ook Van Haver (1980:45 e.v.) constateert een discrepantie tussen de terminologie die officiële steun geniet en het woordgebruik in de praktijk, meer bepaald bij de instanties en personen die de wetten en regelingen moeten toepassen of op de toepassing daarvan moeten toezien. Het blijkt lang niet altijd zo te zijn dat op het niveau waarop de doorsnee-burger met de wettelijke bepalingen en benamingen in contact komt de aanbevolen terminologie gebruikt wordt.

c *Nieuwe lijsten of woordenboeken*

Al op 10.04.65 heeft de Commissie voor Culturele Aangelegenheden van de Interparlementaire Beneluxraad de aanbeveling gedaan aan de regeringen om 'na te gaan of een woordenboek zoals het *Sociaalrechtelijk Woordenboek*, ook niet op de overige terreinen van belang zou kunnen zijn voor de zo hoogst wenselijke eenheid van terminologie in de Nederlandse taal zoals die in Nederland en in België wordt gebruikt' (geciteerd in het SRW 1977:7).

d *Terminologiebank*

In paragraaf 3 van deze notitie is al gewezen op de mogelijkheid om een aansluiting aan te vragen op de Europese terminologiebank Eurodicautom.

Verder bestaat de mogelijkheid, ook voor openbare en internationale besturen, om gebruik te maken van of informatie in te winnen bij de terminologiebank van de Canadese overheid (Engels en Frans). In principe kunnen ook gegevens verwerkt worden in andere talen. Het bestand wordt in voortdurende wisselwerking met allerlei instanties (o.m. de EG) verder uitgebouwd. Zie voor meer informatie Buyse (1982: 1v 399-403).

Bij allerlei initiatieven blijkt steeds weer dat er sprake is van aanbevelingen en voorstellen, niet van dwingende voorschriften. Het opleggen van bovenaf van een bepaalde terminologie en in taalzaken in het algemeen is hier niet erg gebruikelijk. In overeenstemming met deze praktijk wordt in de Memorie van Toelichting bij het Verdrag (p. 35) dan ook gezegd dat gezamenlijk opgetreden zal worden waar dat mogelijk en wenselijk is, zonder te vervallen in overheidsdirigisme. De rol die de Taalunie als intergouvernementele instantie kan spelen, zal dus vooral een stimulerende zijn. Dat het ook anders kan, blijkt bijv. uit de vrij recente maatregelen in Frankrijk waar vooral de onder Engelse invloed ontstane vakterminologie uit het officiële taalverkeer geweerd wordt op straffe van sancties.

Geraadpleegde literatuur

- Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS), 1984, onder redactie van G. Geerts, W. Haeseryn, J. de Rooij en M. C. van den Toorn, Groningen/Leuven.
- Buyse, P., 1982, 'Canadese terminologiebank', in: *Taalbeheersing in de administratie*, IV, 399-403.
- Dievoet, G. van, 1980, 'De evolutie van het Nederlands als taal voor de wetgeving in België', in: *Nederlands van Nu*, XXVIII, 34-40.
- Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, deel II, 1550-1551 (Taal en V.B.). Eurodicautom, 1982. Brochure van de Commissie van de EG, Brussel.
- Goetschalckx, J., 1982, 'The Terminological Activities at the Commission of the European Communities', in: J. Goetschalckx & L. Rolling (eds.), *Lexicography in the Electronic Age*, Amsterdam/New York/Oxford.
- Haeseryn, R. (te verschijnen), 'Taalnormen in het Nederlandse taalgebied', in: *Handboek taalhantering*.
- Hauwermeiren, Paul van, 1984, 'Aardrijkskundige Termen in Nederland en Vlaanderen', in: *Nederlands van Nu*, XXXII, 163-170.
- Haver, J. van, 1980, 'Juridisch taalgebruik en algemene taal', in: *Nederlands van Nu*, XXVIII, 42-53.
- Kocourek, Rostislav, 1982, *La langue française de la technique et de la science*, Wiesbaden. (daarin 5.3 Unification et appréciation de la terminologie)
- Lijst van benamingen van ambtenaren en personen bij de openbare besturen in dienst of bekend*, 1961. Centrale Commissie voor de Nederlandse Rechtstaal en Bestuurstaal in België, Ministerie van Binnenlandse Zaken en van het Openbaar Ambt, Brussel.
- Lijst van Landennamen*, 1980. Samengesteld door de Commissie voor de Spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen. Den Haag.
- Maes, A., 1981, 'Het woordgebruik in hedendaagse Vlaamse notariatsakten', in: *Nederlands van Nu*, XXIX, 30-45.
- Maes, A., 1983, 'Boekbespreking: R. Cornelis, M. Cornelis & R. van Looy, Formulierenboek van Notariële Akten en Bescheiden, 1982³', in: *Nederlands van Nu*, XXXI, 183-184.
- Pée, W., 1961, 'Sprachpflege in flämischen Teil Belgiens', in: *Muttersprache*, 5-20.
- Pée, W., 1963, 'Het Algemeen Beschaafd Nederlands in België', in: *Onze Taal*, 32, 25-29.
- Penninckx, W., 1982, 'Taalgebruik in de wetgevingstechniek', in: *Taalbeheersing in de administratie*, I, 869-876.
- Penninckx, W. & P. Buyse, 1979, *Vertaalgids*, Kortrijk-Heule.
- Rohaert, A., 'Le Bureau de terminologie du Parlement européen', in: *TermNet News*, 7/16-21.
- Sociaalrechtelijk Woordenboek*. Verklaring en eenmaking van termen, voorkomende in het sociaal recht van het Nederlandse taalgebied, 1977³, Benelux Economische Unie, Brussel.
- Technische woorden*, behandeld door de Centrale Taalcommissie voor

- de Techniek, 1958. Hoofdcommissie voor de Normalisatie in Nederland HCNB. Den Haag.
- Thys, W., 1956, 'Nederlands en Administratie', in: *Nu Nog ... meer dan ooit*. Een bundel bijdragen ter bevordering van het goede Nederlands in het Departement van Verkeerswezen, Brussel, 27-44.
- Vanhooff, F., 1980, 'De Naamloze Vennootschap. Benaming van de Organen', in *Nederlands van Nu*, xxviii, 162-164.
- Veering, J., 1966, *Mogelijkheden en moeilijkheden van taalverzorging*, Proefschrift Amsterdam. Delft. (hierin hfst. vi De ordening van de technische vaktaal)
- Willemys, R., 1984, 'Le traité de l'union de la langue néerlandaise. Une expérience unique dans les relations internationales linguistiques', in: *La Linguistique*, 20, 81-96.

december 1984

In de reeks *Voorzetten* verschijnen probleemstellende notities over onderwerpen die de Nederlandse Taalunie ter harte gaan.

De notities in deze reeks zijn doorgaans geschreven in opdracht van de Nederlandse Taalunie. Dat betekent dan dat de keuze van de onderwerpen afkomstig is van die organisatie, en soms zelfs de vraagstelling. De notities verschijnen onder de naam van de auteur. De door de auteur(s) ingenomen standpunten geven immers niet noodzakelijkerwijze de opvatting weer van de Nederlandse Taalunie.

De Nederlandse Taalunie is een intergouvernementele organisatie, die in het leven is geroepen bij verdrag tussen Nederland en België. Zij heeft tot doel de integratie van Nederland en de Nederlandstalige gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin.

Het verdrag werd gesloten op 9 september 1980 te Brussel. Het werd vervolgens geratificeerd door het Nederlandse parlement en — krachtens de Belgische grondwetswijziging van augustus 1980 — door de Vlaamse Raad. De uitvoering van het verdrag is opgedragen aan de Nederlandse regering en aan de Vlaamse Executieve.

W. Haeseryn is wetenschappelijk medewerker van de Katholieke Universiteit Leuven, werkzaam aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en redacteur van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS).

Wolters-Noordhoff Groningen
Wolters Leuven